

‘Wie zal jou geloven’

#MeToo: De kracht van een hashtag tegen seksueel misbruik

Het *The Voice*-schandaal wijst ons weer eens op het enorme probleem van seksueel misbruik. Het is al eeuwenoud. De westerse cultuur begint als het ware met de verkrachtingslegende van de Romeinse Lucretia. Manipulatie, angst, schuld, schaamte, boetedoening; het zijn tijdeloze elementen, herkenbaar in ieder #MeToo-verhaal. Hoogste tijd voor een cultuuromslag.

DOOR ALIES PEGTEL

John de Mol liet onlangs zien dat hij geen idee heeft waar #MeToo over gaat. De hashtag die vijf jaar geleden uitgroeide tot een sociale hervormingsbeweging, leerde ons dat overal waar sprake is van grote machtsongelijkheid en waar het oordeel en de gunst van een enkeling van doorslaggevend belang is, het risico groot is op machtsmisbruik en seksuele intimidatie. Elke organisatie die zichzelf hierin herkent, zou een actief beleid moeten voeren om een veilige omgeving te creëren.

Maar De Mol verzuimde. Lust, competitiedrift, verleiding, ijdelheid; het zijn een paar terugkerende ingrediënten uit programma's als *Big Brother*, *The Voice of Holland* en *Utopia* waar hij zijn miljarden mee verdiende. Deze door hem zelf bedachte tv-formats tonen dat De Mol een meester is in de exploitatie van wedijver, en dat hij geregeld op het randje balanceert om de kijker te prikkelen. Je zou zeggen dat een man die zo'n haarscherpe kijk heeft op menselijk gedrag extra alert zou zijn op

grensoverschrijding in zijn eigen entertainmentorganisatie. Maar nee, toen Tim Hofman hem in zijn beruchte *BOOS*-uitzending confronteerde, hield de Talpa-tycoon zich van de domme. Tientallen vrouwen beschuldigen verschillende medewerkers van *The Voice* van grensoverschrijdend gedrag, maar De Mol had nooit iets gemerkt van de verziekte cultuur waarin seksueel wangedrag jaren kon gedijen. Hij had er geen benul van, beweerde hij, dat coaches Ali B., Marco Borsato, regisseur Maarten Nieman

De Verkrachting van Lucretia

TRIGGER WARNING: DE VOLGENDE AFLEVERING BEVAT VERHALEN EN BEELDEN OVER SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG, DIE DOOR SOMMIGE KIJKERS ALS SCHOKKEND KUNNEN WORDEN ERVAREN.

en bandleider Jeroen Rietbergen seksuele grenzen van kwetsbare, jonge kandidates overschreden. Hij ontkennde dat zijn zwager Rietbergen had kunnen profiteren van een machtspositie dankzij hun familieband, en wist niet dat hij ettelijke vrouwen dickpics had gestuurd. Ook had hij ‘ongelooflijke moeite om te geloven’ dat Borsato aan kinderen had gezeten, zoals een aanklacht van een van de slachtoffers luidt.

Tegen het einde van het interview zei De Mol te hopen ‘dat iedereen hiervan zou leren.’ En hij riep speciaal vrouwen op om in actie te komen en zich te melden. ‘Als er niets gemeld wordt, dan weten we het niet, en dan kunnen we ook niets doen. Zorg ervoor dat je je mond opentrekt.’

Dat De Mol het initiatief bij slachtoffers neerlegde, viel verkeerd bij een deel van zijn personeel. De volgende dag stond er een paginagrote advertentie in het *Algemeen Dagblad*. ‘Beste John’, luidde de tekst. ‘Het ligt niet aan de vrouwen. Groet, de vrouwen uit je bedrijf.’

Het gedrag van vrouwen was volgens de *Talpa*-medewerksters niet het probleem of de oplossing. Ze spraken hun baas aan in een begeleidende verklaring.

‘We vinden het heel goed dat hij daar is gaan zitten, maar zijn ook teleurgesteld dat hij vrouwen oproept om zich vooral te melden bij de juiste loketten. Dat zegt veel over een cultuurverandering die nodig is binnen het bedrijf, maar ook in de mediawereld en maatschappij. En vast en zeker bij meer grote bedrijven waar dit soort denkfouten nog steeds worden gemaakt door mannen met macht.’

Schuld en onschuld

‘Vrouwen hebben kennelijk een soort schaamte, ik weet niet wat het is, maar ik wil me er graag in verdiepen,’ had De Mol ook tegen Hofman gezegd. Vermoedelijk zag hij ook een aflevering van de talkshow *Beau*. Hierin had oud-*Voice*-kandidate, Nienke Wijnhoven, verteld hoe Rietbergen - inmiddels de ex-partner van John - haar had aangerand. Hij had haar de studio’s boven in het pand willen laten zien, maar die waren er helemaal niet, en voor ze het doorhad, had Rietbergen haar betast. ‘Op het moment dat hij je aanraakt, gaat er van alles door je heen. Je schrikt, maar je zegt niks omdat je denkt: *what the hell*. Je legt de schuld bij jezelf. Ik dacht dat ik verkeerde signalen had afgegeven.’ Wijnhoven is niet de enige vrouw die de schuld bij zichzelf zocht, en

zeker ook niet de eerste. Dat had De Mol wél goed gezien: misbruikte vrouwen kampen vaak met schaamte en schuld.

Deze schuldgevoelens komen van ver. Ontelbare vrouwen zijn seksueel belasterd, betast, aangerand en verkracht ongeacht hun stand, welvaart, sociale klasse, religie of cultuur. En vanaf het prille begin van de geschiedenis - die louter door mannen werd geschreven - is ons bijgebracht dat het hoogste goed van een vrouw haar kuisheid is. Die dient ze vanzelfsprekend te bewaren voor haar echtgenoot, en als ze haar eer verliest aan een ander is dat reden voor diepe schaamte en boetedoening. Deze morele boodschap is tot vervelens toe gereproduceerd in literatuur, schilder- en beeldhouwkunst en ook op toneel. En zit diep in ons collectieve bewustzijn gegrift. Het ideaal van de vrouwelijke kuisheid stamt uit de antieke oudheid. De gegoede Romeinse burgerdame was een *matrona*, een vrouw die thuisbleef, haar man gehoorzaamde en kinderen baarde. Buitenshuis droeg ze een sluier en een voetlange stola - de enige persoon die het recht had om haar enkels te zien was haar echtgenoot. Haar hoogste deugd was *modestia*, bescheidenheid, haar voornaamste

bezigheid: het weven van wol. Tegenover dit vrouwelijke rolmodel, veelvuldig uitgebeeld in standbeelden, stond dat van de militaristische, strijdende, wellustige man. Ook dit ideaal werd destijds zichtbaar gemaakt in de beeldcultuur; een fallus - de hedendaagse dickpic - was geen obsceen teken, maar een symbool van mannelijke overweldigingskracht en fertiliteit.

De verkrachting van Lucretia

In deze uiterst patriarchale cultuur voltrok zich het drama van Lucretia, een getrouwde edelvrouw wier leven omstreeks 500 voor Chr ineens stortte, nadat ze door een Etruskische prins werd verkracht. De Britse classica Mary Beard, wijst erop dat deze verkrachtingsmythe die 2500 jaar oud is, weerspiegelt hoe wij nog altijd denken en praten over seksueel geweld. Het zaaide bijvoorbeeld twijfel over de verantwoordelijkheid van het verkrachtingsslachtoffer: is zij wel werkelijk zo onschuldig als ze op het eerste gezicht lijkt? Lucretia’s verhaal, zoals opgetekend door de antieke schrijver Livius in de eerste eeuw, begint ermee dat de zonen van de Etruskische koning en hun makkers een wedstrijd hielden wie de meest deugdzame

echtgenote had. De mannen besloten ter plekke naar Rome af te reizen om ze te bespieden. Alle vrouwen dronken en dansten, uitgezonderd Lucretia, de beeldschone echtgenote van Collatinus, die met haar dienstmaagden thuis wol zat te spinnen. Sextus Tarquinius, raakte in vuur en vlam door de bloedmooie, deugdzame Lucretia en werd overweldigd door een grote begeerte. Snel daarna ging hij bij haar langs. Ze bood hem de gastenkamer, maar hij sloop ’s nachts naar haar slaapkamer en smeekte haar - met getrokken zwaard - het bed met hem te delen. Lucretia weigerde, ze was trouw aan haar man. Hij dreigde haar te doden, maar ook dat maakte geen indruk. Pas nadat hij zei dat hij het verhaal zou verspreiden dat hij haar had gedood omdat hij haar had betrapd op overspel met een

bediende, zwichtte ze. Ze onderwierp zich, in de greep van de angst voor reputatieverlies. De volgende dag vertelde een intens bedroefde, schaamtevolle Lucretia aan haar vader en echtgenoot dat ze haar eerbaarheid had verloren. Ze zei: ‘Alleen mijn lichaam is bezoedeld, mijn hart is ongeschonden’. Desondanks vond ze dat ze niet verder kon leven, want ze weigerde een voorbeeld te zijn voor onteerde vrouwen. Ze trok plots een dolk onder haar gewaad vandaan en stak zichzelf dood. In plaats van de dader, laadde het verkrachtingsslachtoffer de schuld op zich. Lucretia groeide uit tot de heldin van de kuisheid, waarvoor ze zelfs haar leven had geofferd. Zij was het toonbeeld van huwelijkse trouw, wier dramatische maar moedige dood, tot ver na de renaissance tot de verbeelding bleef spreken. Op

‘Maar nee, toen Tim Hofman hem in zijn beruchte BOOS- uitzending confronteerde, **hield de Talpa-tycoon zich van de domme.**’

wraak en vergelding was Lucretia zelf niet uit geweest; terugvechten was vanzelfsprekend de taak van mannen. Uiteindelijk nam een vriend van haar man Brutus het op zich om de verkrachting te wreken; zijn vergeldingsactie bracht de laatste Etruskische koning ten val en luidde de Romeinse Republiek in. Manipulatie, angst om niet geloofd te worden, dreiging van geweld, schaamte; het zijn tijdeloze elementen, herkenbaar in ieder #MeToo-verhaal. Bekend is dat slachtoffers van seksueel geweld vaak dissociëren door zich voor hun emoties af te sluiten. Ook Lucretia scheidde haar gekrenkte lichaam van haar onschuldige geest. Maar haar zelfmoord bracht kerkvader Augustinus er eeuwen later toe om aan haar onschuld te twijfelen: waarom had Lucretia zichzelf eigenlijk doodgestoken als ze niets fout had gedaan? De kerkvader suggereerde dat ze misschien wel voldoening uit de seks had gehaald en de verkrachting over zichzelf had afgeroepen. Een andere man, de schrijver Livius, had Lucretia ook niet helemaal

Hij flirtte openlijk, maakte seksistische, kleinerende opmerkingen, **en kwam er met al zijn bravoure mee weg, omdat collega-hoogleraren een oogje dichtknepen en de rest zweeg.**

vrijgepleit; door haar deugdzaamheid en grote schoonheid had zij tenslotte de begeerte in Sextus Tarquinius losgemaakt. Dit staaltje *victim blaming* zou je als het antieke equivalent kunnen beschouwen van het hedendaagse verwijt ‘had ze maar niet zo’n kort minirokje moeten dragen, dan vraag je er ook om’. Slachtoffers van seksueel misbruik twijfelen zélf ook geregeld aan hun onschuld. Alleen al omdat het in de meeste gevallen om een bekende gaat - tweederde van de verkrachte vrouwen kent de dader. Zo ook Lucretia, die haar huis openstelde voor een bekende van haar man, die vervolgens haar gastvrijheid genadeloos afstrafte. Doordat een seksuele misbruiker over het algemeen geen enge man is die uit de bosjes springt, maar een bekende, kunnen slachtoffers last krijgen van loyaliteitsproblemen en van schaamte en schuld, gaan ze zelf wel écht vrijuit? De actrice Erika Rosenbaum, een van de slachtoffers van de Amerikaanse filmmagnaat Harvey Weinstein, wiens misbruik de #Metoo-beweging in gang zette, zei dat ze hem waarschijnlijk had geprovoceerd. ‘I was deeply guilty for whatever I had done to allow this to happen.’

Angstcultuur

De BOOS-uitzending over *The Voice* was op verschillende manieren onthullend. Niet alleen werden de seksuele misstanden achter de schermen geopenbaard, maar er werd ons ook een inkijkje gegund in een onveilige cultuur waarbinnen daders ongehinderd hun gang konden gaan. Baas De Mol zag niets, andere collega’s keken weg, of susten hun geweten met de bezwering dat regisseur Maarten Nieman of Jeroen Rietbergen ‘nu eenmaal amicale, flirterige types waren’. Dit wegkijk-mechanisme doet denken aan een vergelijkbare situatie aan de Universiteit van Amsterdam. Daar had de tirannieke, - en op het oog - charmante hoogleraar arbeidsrecht Ronald Beltzer een angstcultuur gecreëerd waarin hij

vijftien jaar zijn macht misbruikte om seks af te dwingen bij studentes, promovenda en medewerkers. Hij flirtte openlijk, maakte seksistische, kleinerende opmerkingen, en kwam er met al zijn bravoure mee weg omdat collega-hoogleraren een oogje dichtknepen en de rest zweeg. Deze academicus met de bijnaam ‘een acht voor een nacht’ nam uiteindelijk in 2018 noodgedwongen ontslag, maar hij is nooit door de rechter bestraft voor zijn wangedrag. Wat niet helpt bij het doorbreken van een zwijgcultuur waarin seksueel misbruik kan gedijen, is dat zelfs sommige vrouwen seksueel grensoverschrijdend gedrag wegwuiven en bagatelliseren. Zo schreef *Volkskrant*-medewerkster Aleid Truijens net na de ophef was losgebarsten omtrent Weinstein: ‘Hypocriet om de machtige mannen waar we seks mee hadden achteraf te beschuldigen van misbruik.’ In deze column haalde ze herinneringen op aan haar eigen studententijd: ‘Eén keer neuken met een docent kostte minder moeite dan wekenlang leren voor een tentamen. En het waren ook vaak leuke, grappige en aantrekkelijke mannen voor wie vrouwen in de rij stonden, geen varkens. Ik neem ze niet zoveel kwalijk.’ Himpathy, noemt de Amerikaanse filosoof Kate Manne, de houding van Truijens om mee te voelen met mannen die worden beschuldigd van seksueel wangedrag. Op empathie is niet zoveel tegen, kwalijker is dat een apologist als Truijens, misbruikende mannen een excuus verschaft. Op grond van haar verhaal kunnen ze beweren dat de omgangsvormen tussen de seksen in het verleden ‘losser’ waren. Een tikje op de billen, of een hand in de zij, gold in het verleden niet als seksuele intimidatie, beweren veel daders. Het is allemaal zo politiek correct geworden tegenwoordig. Maar klopt deze redenering wel? Machtswellust en seksueel misbruik zijn van alle tijden. Shakespeare legde de mechanismen die achter #MeToo schuilgaan al in 1604 bloot. In zijn

toneelstuk *Measure for Measure*, doet Angelo, een hoge gezagsdrager in Wenen, de jonge non Isabel een voorstel. Zij gaat met hem naar bed, dan zal hij haar broer vrijspreken van de doodstraf. Als Isabel dreigt zijn onbetamelijke voorstel te openbaren, wijst Angelo haar erop dat hij een machtig man is die zich kan beroepen op een ‘onbesproken levenswandel’. Maar: ‘Wie zal jou geloven, Isabel?’

Hervormingsgolf

De gedachte dat het ontzettend moeilijk is om je uit te spreken tegen een machtig man, laat staan om een zedenzaak van hem te winnen, laat veel vrouwen zwijgen. Het is vrouwen sinds het begin van de geschiedschrijving ook geleerd dat ze vergelding niet in eigen hand moeten nemen, maar dat ze de strijd evenals de antieke kuisheidsheldin Lucretia, beter kunnen overlaten aan mannen. Maar mede dankzij de sociale media kunnen individuele vrouwen elkaar tegenwoordig vinden. Ze dragen voor het eerst massaal dezelfde boodschap openbaar uit: ‘ik ook,’ zeggen ze, ‘mij is ook iets vergelijkbaars aangedaan.’ Het is deze dynamiek waar de #MeToo-beweging zijn naam aan ontleent. De hashtag spoort andere slachtoffers aan zich ook uit te spreken omdat de veelheid aan aanklachten hun zaak sterker en geloofwaardiger maakt: nee, het zijn geen incidenten, het is een cultuur van onveiligheid waarin seksueel misbruik kan gedijen. Nadat het schandaal rond *The Voice* bekend was geworden, spoelde een golf van nieuwe aanklachten door het land. Ajax-directeur Marc Overmars, bleek dickpics naar ondergeschikten te hebben gestuurd, acteur Hugo Metsers had op zijn eigen toneelopleiding seksuele grenzen van studenten overschreden. Het kabinet liet blijken dat ze het serieus neemt, en stelde Mariëtte Hamer aan als regeringscommissaris voor seksueel overschrijdend gedrag. Zij moet een cultuuromslag bewerkstelligen. Geen eenvoudige klus, maar het is de hoogste tijd. ●

‘Doordat een seksuele misbruiker over het algemeen geen enge man is die uit de bosjes springt, maar een bekende, **kunnen slachtoffers last krijgen van loyaliteitsproblemen en van schaamte en schuld, gaan ze zelf wel écht vrijuit?**’

